

kunde niet meer tot hun recht zouden zijn gekomen wanneer hij, in plaats van een biografie over deze achttiende-eeuwse vlootvoogd en vloothervormer, een boek had geschreven over de Nederlandse marine en het marinepersoneel in de overgang van Republiek naar Koninkrijk, een boek waarin voor Van Kinsbergen vanzelfsprekend de hoofdrol zou zijn weggelegd.

A. J. C. M. Gabriëls

L. Lucassen, *'En men noemde hen zigeuners'. De geschiedenis van Kaldarash, Ursari, Lowara en Sinti in Nederland: 1750-1944* (Dissertatie Leiden 1990; Amsterdam: Stichting beheer IISG, 's-Gravenhage: SDU uitgeverij, 1990, 415 blz., f49,90, ISBN 90 6861 055 4); W. Willems, L. Lucassen, *Ongewenste vreemdelingen. Buitenlandse zigeuners en de Nederlandse overheid, 1969-1989* ('s-Gravenhage: SDU uitgeverij, 1990, 204 blz., f37,90, ISBN 90 12 06957 2).

De hier aangekondigde boeken liggen thematisch en chronologisch in elkaars verlengde. Ook al adverteert de uitgever ze onder de noemers 'Beleid en historie', het zijn in wezen historische studies — maar wel met een boodschap. Dat wil niet zeggen dat er niets op aan te merken valt. Om te beginnen is de titel van Lucassens Leidse proefschrift wat misleidend: in de periode tussen 1750 en 1868 werden in Nederland geen 'zigeuners' gesignaleerd, zoals de auteur zelf in zijn hoofdstukje over de 'voorgeschiedenis 1420-1868' (21 -34) meedeelt. De aanpak van Lucassen heeft overigens aantrekkelijke kanten. Hij kiest bij voorbeeld het discriminatiemodel van zijn leermeester Van Arkel als uitgangspunt — om te concluderen dat dit model, ontworpen in het kader van Van Arkels studies over het antisemitisme, ter verklaring van de stigmatisering van 'zigeuners' — ik laat de aanhalingstekens verder weg — niet geheel voldoet. Lucassen wijst op het belang van de totstandkoming en handhaving van etikettering.

Beide boeken richten zich, deels door de stand der bronnen gedwongen, op het overheidsbeleid ten opzichte van personen die als ongewenste vreemdelingen werden beschouwd. Belangwekkend is dat de auteurs een sociologisch onderscheid weten aannemelijk te maken tussen soorten zigeuners — die men niet meer zo mag noemen (vooruitgang die zij delen met kaffers, negers en juffrouwen) — namelijk de in de titel genoemde groepen die zichzelf aanduiden als 'Roma' (63, 251 noot 165). Interessant is ook de constatering van Lucassen, gemaakt na een diepgravende tocht door de archieven van de minister van justitie en van vele burgemeesters, namelijk dat rijksoverheid en plaatselijke autoriteiten soms uiteenlopende visies hadden op de groepen zigeuners waarmee zij geconfronteerd werden. Die botsingen zijn mede te begrijpen door verschillen in afstand tot de betrokken vreemdelingen en door conflicterende verantwoordelijkheden en taken der overheden.

De auteurs maken ook aannemelijk dat er enkele cesuren zijn aan te treffen in het beleid tegenover zigeuners (met name in 1928 en 1977), mede te wijten aan accentverschuivingen in de etikettering — dat geldt nog sterker voor de oorlogsjaren. Lucassen concludeert (234-235) dat die etikettering bestond uit de elementen 'openlijk nomadische woonvorm, gecombineerd met een opvallend uiterlijk en permanent reizen in gezinsverband'.

Minder overtuigend vind ik de auteurs in hun manier van bewijsvoering. De teneur ervan is eenzijdig negatief over de (rijks)overheid die vaak van hele of halve leugens wordt beticht. Elke kans om klachten wegens '(vermeende) criminaliteit' tegen zigeuners te onderzoeken of te begrijpen, wordt door de auteurs ontweken. Voor het mogelijke verschil tussen juridisch en historisch bewijs hebben zij geen gevoel. De toon tegen hun voorganger, de rechtshistoricus Van Kappen, is onheus. Hem wordt eenzijdigheid verweten waaraan de auteurs zich zelf ook niet

weten te onttrekken. Men kan toch moeilijk meer volhouden dat criminaliteit die door justitiële autoriteiten op een gegeven moment niet is 'bewezen', dan ook niet heeft 'bestaan' en dus door historici niet kan worden opgespoord of aannemelijk gemaakt. Een dergelijke naïeve aanpak vloeit blijkbaar voort uit een ideologische bevangenheid, die destijds ook de, nu alweer verouderde, 'emancipatorische geschiedschrijving' kleurde: in casu willen de auteurs kennelijk van geen criteria weten om 'vreemdelingen' te weren — uit vrees voor etikettering, stigmatisering en discriminatie. Als historicus moet men wel tekortschieten en als staatsburger miskent men de overheidstaak om orde en openbare veiligheid te handhaven (tenzij men Colombiaanse toestanden wil), als men de vele berichten van politiefunctionarissen en burgers gedurende ruim een eeuw stelselmatig bagatelliseert.

Dat er nog niets veranderd is sinds 1990, tonen in augustus 1991 niet alleen het Albanese vluchtelingendrama en de Poolse zigeunertragedie in Zweden, maar ook twee citaten uit een artikel van Richard Willems (*De krant op zondag*, 11-8-1991) welke de twee bedoelde perspectieven actueel illustreren. De politiechef van Brussel zegt daar: 'Het zijn vooral Roemenen. Ze leven in aftandse camions of caravans langs de straat, hebben geen visa of andere papieren en bedelen of stelen in de winkelstraten of in het uitgaanscentrum. Het gaat meestal om vrouwen met kinderen, tegen wie het zeer moeilijk optreden is'. En Jan Nieuwenhuis van Vluchtelingenwerk in Amsterdam beweert: 'Omdat ze buiten alle hulp vallen, worden ze bij gebrek aan eigen middelen gedwongen in de open lucht te slapen. Vaak moeten deze mensen bedelen of stelen om aan de kost te komen'.

Een ernstig gemis in beide boeken vind ik het vrijwel ontbreken van de inbreng der zigeuners zelf: het zijn steeds hun 'zaakwaarnemers' die aan het woord zijn. Over hun taal, literatuur, zeden en gewoonten komen we — op een paar in het oog lopende contrasten met de sedentaire bevolking na — vrijwel niets te weten. Indices van eigennamen zouden de bruikbaarheid van de boeken meer te stade zijn gekomen dan de omvangrijke lijst van geraadpleegde brieven (Lucassen, 287-316).

A. H. Huussen jr.

C. Ch. Goslinga, *The Dutch in the Caribbean and in Surinam 1791/15-1942*, III (Assen: Van Gorcum, 1990, 850 blz., f142,50, ISBN 90 232 2495 7).

Met dit boek heeft Goslinga zijn trilogie over de Nederlandse presentie in het Caribische gebied voltooid. De twee vorige delen zijn uitvoerig in de vakpers besproken en de voor- en nadelen van de serie zijn bekend. Goslinga's aanpak werkt als volgt. De auteur vertaalt het Nederlandse bronnenmateriaal in het Engels, voegt daar samenvattingen van de secundaire literatuur aan toe en vat dit alles in een stevige verpakking van waarde-oordelen. Goslinga's *magnum opus* bevat meer dan 2.000 (!) pagina's tekst voorzien van vele citaten en (ongenummerde) tabellen.

In dit laatste deel treden een aantal nadelen van Goslinga's methode duidelijk aan het licht, wellicht meer dan in de vorige publikaties. In zijn behandeling van de Engelse bezetting van Suriname wijst hij erop — zonder nadere uitleg — dat de joodse plantagebezitters extra hebben kunnen profiteren van de omstandigheid, dat er geen rente en aflossingen van plantagehypotheken aan de geldschieters in Nederland konden worden overgemaakt. Tien bladzijden verder is de auteur dit feit al weer vergeten en blijken de joodse planters juist extra nadelen — zonder nadere uitleg — te ondervinden.

In de volgende hoofdstukken, die over Suriname's plantage-economie handelen, blijkt de